בו א מיי׳ פ״ב מהל׳ ברכות הלכה ג סמג עשיו כז נוור או״ח חי׳ החז וז ר מיני שם והורה ד חמו וסי׳ קפח סעיף ג: בח ג מיי׳ שם הלכה ג סמג שם טור או״ח סימו בס קור מו נו סימן קפו: נמ ד מייי שם הלי ד סמג שם טוש"ע או"ח סיי קפח סעיף ד: ה מיי' שם הלכה ז סמג שם טוש"ע או"ח סי קפם סעיף מ. ו ז מיי שם הלי יב סמג שם טוש"ע או"ח סיי קפח סעיף ו: סב ח מייי שם הלי יג טוש"ע שם סעיף ז [וסי' מכד]:

עין משפמ

זר מעוה

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש הוסיף, משמע שהיה סובר הטוב והמטיב דאורייתא ולכך חותם בה עושה אוחה ררכה ארוכה ימחחמא לא היה חוחם ומסתמא לא היה פותח בה בברוך שאם היה סובר דרבנן למה היה לו להאריך בה.

רבינו ניסים

ואלו נאמרין בכל לשון . שנינו הפכו פניהם כלפי הר גרזית כני (דף כה תוו בכוז גרזים כו' (זף לז) תנו רבנן ברוך בכלל ברוך בפרט וכן בסיני וכן בערבות מואב הברית אשר צוה ה' את משה וגו' מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב האי גאון ז״ל כתב בפירושו דברכות הכי ג' דתורה מפרשי רבנן האמורין בלוחות שניות (שמות לד) בתוחות שניות (שמות לד) הנה אנכי כורת ברית (שם פסוק כז) כרתי אתך ברית (בחורב) (שם פסוק כח) ויכתוב על הלוחות כמכתב הראשון את דברי הברית:

רבינו חננאל (המשר) לעצמה שהיא התחילה לעצמה שהיא התחילה והיא ברכה בפני עצמה, וקיימא לן כר' (יהודה) [יוחנן] דאמר כל ברכה שאין בה מלכיות אינה ברכה. וחדא לבונה ירושלים [וחדא לברכת קדוש יעקב [המלך] הטוב והמטיב וכו'. הנה מלכנו קדוש יעקב מלכות אחת, חוץ מן הראשונה שפתח בה א' יו"י אמ"ה. הא [דאמר] רב פפא שתי מלכיות בר מדידה, לא ירושלים לברכת הארץ שהן ברכות סמוכות לחבירתה, וכיון הטוב והמטיב שתי מלכיות בר מדידה, אבל הזן הרי פתח בו בברוך והזכיר בה מלכות, לפיכך אין צריכה מלכות אחרת. וכן תקנת כל הברכות כל ברכה שהיא תחלה כגון ברכת יוצר אור, . פותחין בברוך, מזכיר בה ב' א' יו"י יוצר אור וכו'. אהבת ויציב. אבות פותחין בה בברוך ומזכיר בה מלך מושיע ומגן הרי מלכות, בהן בברוך, שכל אחת סמוכה לחברתה היא.

הואיל והיא דאורייתא אמאי פותחת בברוך הא סמוכה היא ותירן דקלרה היא והויא הודאה בעלמא כברכת פירות וכברכת הסמוכה לחברתה היא שאינה מברכת הארץ: **ומ"ד אינה לריכה** מלות ותימה אמאי שינו אותה יותר משאר ברכות הסמוכות שחותמות

ולא פותחות הואיל ודאורייתא היא היה לנו להאריך בה ולחתום בברוך ולא לשנות משאר סמוכות וי״ דאין ה"נ ולמאן דאית ליה שהיא דאורייתא היה חותם ולא פותח וכן . איתא בתוספתא [פ"א] בהדיא ר' יוסי הגלילי היה מאריך בה וחותם״ ומיהו אנן קי"ל שהיא מדרבנן ולכך לריכה מלכות כדאמר לריכה שתי מלכיות בר מדידה: לומך שצריבה ב' מלביות בר מדידה. חדא דבונה ירושלים דלאו אורח וכו' וגם בה אין יכולין לומר מלכות דהא סמוכה היא ע"כ אומרה בהטוב והמטיב והואיל ואמר בה מלכות דבונה ירושלים דלאו אורח ארעא וכו׳ אמר נמי דברכת הארץ אע"פ שהיא סמוכה לחברתה הואיל ולא נתקנו בזה אחר זה דיהושע תקן ברכת הארץ ומשה תקן ברכת הזן מש"ה נקט מלכות דלא הוי סמוכות ומיהו אנן הואיל ונתהנו על הסדר אין אנו פותחיו בברוך ויש שנוהגיו לומר בבונה ירושלים מלכות: ברוך שנתן שבתות למנוחה וכו'. ומ״ת והמ סמוכה היא וי"ל הואיל ולא נתקנה שם אלא לאומרה לפרקים כששכח רצה והחליצנו אין זה קרוי סמוכה ולריך פתיחה בברוך ובברכות של י״ח ברכות כולם סמוכות לברכות אל חי וקים אי נמי אלהי אברהם היינו מלכות י כדאמרינן (לעיל ד׳ ז:) משנברא העולם לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון שנא' אדני אלהים מה תתן לי (בראשית טו) ואם הוא י"ט כולל ואומר ברוך שנחן שבתות למנוחה וי"ט לעמו ישראל לשמחה וכן כי מקלע שבת ור"ח:

וזו נתנה בי"ג בריתות ר' 6אבא אומר אצריד שיאמר בה הודאה תחלה וסוף והפוחת לא יפחות מא' וכל הפוחת מא' הרי זה מגונה וכל החותם מנחיל ארצות בברכת הארץ ומושיט את ישראל בבונה ירושלים הרי זה בור יוכל שאינו אומר ברית ותורה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו מסייע ליה לר' אילעא דא"ר אילעא א"ר יעקב בר אחא משום רבינו כל שלא אמר ברית ותורה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו פליגי בה אבא יוסי בן דוסתאי ורבנן חד אמר הטוב והמטיב צריכה מלכות וחד אמר אינה צריכה מלכות מאן דאמר צריכה מלכות קסבר דרבנן ומאן דאמר אינה צריכה מלכות יקסבר דאורייתא: ת"ר מהו חותם בבנין ירושלים רבי יוםי בר' יהודה אומר מושיע ישראל מושיע ישראל אין בנין ירושלים לא אלא אימא אף מושיע ישראל. רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא פתח בחדא וסיים בתרתי אמר רב חסדא גבורתא למחתם בתרתי יוהתניא רבי אומר אין חותמין בשתים גופא רבי אומר אין חותמין בשתים איתיביה לוי לרבי יעל הארץ ועל המזון ארץ דמפקא מזון על הארץ ועל הפירות ארץ דמפקא פירות מקדש ישראל והזמנים ישראל דקדשינהו לזמנים מקדש ישראל וראשי חדשים ישראל דקדשינהו לראשי חדשים מקדש ∘השבת וושראל והזמנים חוץ מזו ומאי שנא הכא חדא היא התם תרתי כל חדא וחדא באפי נפשה ומעמא מאי אין חותמין בשתים לפי יישאין עושין מצות חבילות חבילות מאי הוי עלה א"ר ששת פתח ברחם על עמך ישראל חותם במושיע ישראל פתח ברחם על

ירושלים חותם בבונה ירושלים ורב נחמן אמר יאפי' פתח ברחם על ישראל חותם בבונה ירושלים משום שנאמר יבונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנם אימתי בונה ירושלים ה' בזמן שנדחי ישראל יכנס אמר ליה רבי זירא לרב חסדא ניתי מר ונתני אמר ליה ברכת מזונא לא גמרינא ותנויי מתנינ' אמר ליה מאי האי אמר ליה דאקלעי לבי ריש גלותא ובריכי ברכת מזונא וזקפי רב ששת לקועיה עלי כחויא ואמאי דלא אמרי לא ברית ולא תורה ולא מלכות ואמאי לא אמרת כדרב חננאל אמר רב דאמר רב חננאל אמר רב לא אמר ברית ותורה ומלכות יצא ברית לפי שאינה בנשים תורה ומלכות לפי שאינן לא בנשים ולא בעבדים ואת שבקת כל הני תנאי ואמוראי ועבדת כרב: ∘אמר רבה בב"ח או"ר יוחנן הטוב והמטיב צריכה מלכות מאי קמ"ל ∞כל ברכה שאין בה מלכות לא שמה ברכה והא א"ר יוחנן חדא זימנא א"ר זירא לומר שצריכה שתי מלכיות חדא דידה וחדא דבונה ירושלים אי הכי נבעי תלת חדא דידה וחדא דבונה ירושלים וחדא דברכת הארץ אלא ברכת הארץ מאי מעמא לא משום דהויא לה ברכה הסמוכה לחברתה בונה ירושלים נמי לא תבעי דהויא לה ברכה הסמוכה לחברתה ה"ה דאפילו בונה ירושלים נמי לא בעיא אלא איידי דאמר מלכות בית דוד לאו אורח ארעא דלא אמר מלכות שמים רב פפא אמר הכי קאמר "צריכה שתי מלכיות לבר מדידה יתיב רבי זירא אחורי דרב גידל ויתיב רב גידל קמיה דרב הוגא ויתיב וקאמר ימעה ולא הזכיר של שבת אומר ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך מקדש השבת אמר ליה מאן

אמרה רב הדר יתיב וקאמר ימעה ולא הזכיר של יום מוב אומר ברוך שנתן ימים מובים לעמו ישראל לשמחה ולזכרון ברוך מקדש ישראל והזמנים א"ל מאן אמרה רב הדר יתיב וקאמר ימעה ולא הזכיר של ראש חודש אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון ולא ידענא אי אמר בה שמחה אי לא אמר בה שמחה אי חתים בה אי לא חתים בה אי דידיה אי דרביה גידל בר מניומי הוה קאי קמיה דרב נחמן מעה רב נחמן

מילה נסנה כי"ג בריסוס. 0 בפרעת מילה ענתנה לאברהם אבינו הם מילה צריבה מדבות קסבר דאורייתא. הקשה רש"י כתובים": מחלה וסוף. חינודה ה' אלהינו ועל כולם ה' אלהינו אנו מודים לך: מ"ד לריכה מלכות קסבר דרבנן. הלכך לאו ברכה

היא.

מלכות קסבר דאורייתא

ומברכת הארץ היא כדאמר לעיל נתן לך זה הטוב וד' מק:) אשר והמטיב והויא לה ברכה הסמוכה לחברתה. °ומיהו פותח בה בברוך לפי שפתיחתה היא חתימתה שכולה הודאה אחת היא ואינה (א) הפסקה ודומה לברכת הפירות והמלות: בונה ירושלים לא. בתמיה אם חתם בונה ירושלים לאו חתימה היא הלא עיקר ברכה דירושלים היא: אלא אימא אף מושיע. אם בא לחתום מושיע ישראל ולא חתם בונה ירושלים יצא שתשועת ישראל היא בנין ירושלים: פתח בחדא. כשהתחיל בברכה לא אמר רחם ה׳ על ישראל עמך ועל ירושלים עירך אלא אחת מהן וכשחתם חתם בשתים מושיע ישראל ובונה ירושלים: אין חוממין בשמים. שדומין לעושין מצות חבילות כי היכי דאמר (פסחים קב:) אין אומר ב' קדושות על כוס מחד: מהדש השבת וישרחל והומנים. והכא ליכא למימר ישראל מהדשי לשבת וזמנים דאילו זמנים תלויין . בב"ד לקדש חדשים ע"פ הראייה אבל שבת קדישא וקיימא: חוד מזו ומ"ש הכח חדה היה. חין כחן חלח ברכת מקדש שמברך להקב"ה שמקדש השבת והזמנים אבל מושיע ישראל ובונה ירושלים תרתי מילי ואין כוללים ב' דברים נינהו בברכה אחת. ולא גרס הא בהא תליא. ובה"ג גרס הכי חוץ מזו ומ"ש הני תרתי קדושי נינהו ומודה רבי דחתמינן בהו בשתים אבל נחמה חדא מילתא היא ובחדא בעי למחתם. ואינו נ"ל דא"כ אית ליה לרבי חותמין בשתים והכא ה"ע דהא בהא מליא ולא היה לו לכלול ולומר אין חותמין בשתים ועוד רבי כי אמרה לאו אנחמה אמרה: פחה בעל עמד ישראל כו'. דבעינן חתימה מעין פתיחה: ור"ג כו'. בונה ירושלים תשועת ישראל היא דכתיב (תהלים קמו) בונה ירושלים ה' ואז נדחי ישראל יכנס: לאו אורה ארעא דלא אמר מלכות שמים. בבונה ירושלים הלכך מהדר לה בהטוב והמטיב ש (ואומר מלך העולם הטוב והמטיב): שתי מלכיות. כגון אבינו מלכנו אדירנו בוראנו גואלנו קדושנו קדוש יעקב רוענו רועה ישראל המלך הטוב והמטיב לכל וכו': לבר מדידה. שפותחת ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם וכו': ויסיב רב גידל וקאמר טעה כו' ה"ל. רב הונה לרב גידל מאן אמרה: ולא ידענא. רבי זירא קאמר לה לא ידענא אי אמר רב גידל לזכרון ולשמחה אי לא אמר לשמחה ואי אמרה משמיה דרב אי לא אמרה: אי חתים בה. מקדש ישראל וראשי חדשים אי לא חתים: והדר

ל) [הך תנא (זה) הוא רב ונקרא בשמו רבי אבא עי׳ ותקלם בשלח לפי טבלת ערך ערוך ערך רב], ב) [לעיל מו.], ג) [בילה יו.], ד) [פסחים קב: סוטה ח. טעמא דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עלמו הימנה כ"כ תוס' מ"ק ח: ד"ה לפי וכו'], ה) [לעיל יב. מ:], ו) [ער מוי"ע נדרים פ"ג מי"א ד"ה שנכרמו], 1) [בראשית מן, ח) בד"י הגי" נודך, ע) ס"ל אינו, י) וועי׳ תום׳ לעיל מ: ד״ה אמר אבייו.

תורה אור השלם 1. בּוֹנה ירוּשַׁלַם יָיָ נְדְחֵי שראל יבנס: תהלים קמז ב

הגהות הב"ח

(h) רש"י ד"ה ומ"ד אינה וכו' אחת היא ואין בה הפסקה. נ"ב ע"ל נפרט"י דף מו סוף ע"א:

גליון הש"ם

גמ' והתניא ר' אומר אין חותמין בשתים. עי' פסחיס לף קד ע"ב מוס' ד"ה ולית הלכתא, שם ארבב"ח אר"י המוב והמשיב צריכה מלכות מאי קמ"ל. ק"ל הא לעיל פליגי מה כן דוסתאי ורבנן ול"ע ועי רשב"חן: רש"י ד"ה ומ"ד א"צ מלכות וכו'. ומיהו פותח בה בברוך לפי שפתיחתה היא חתימתה. עיין לעיל דף מו ע"ל תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא ושם לא מכר מלכות בברייתא ול"ע:

מוסף רש"י

שאין עושין מצות הבילות הבילות. שנילה כמי שהיו עליו למשלוי וממהר לפרק משלו (סוטה ח.). לקועיה. לנוחרו (ב״ק נה. ע"ז כט.).

רבינו חננאל

וברית מילה ניתנה בי"ג וברית מילה ניתנה בי״ג בריתות, וכולן מפורשות בפרשת ויהי אברם. רב אבה אמר צריך שיאמר בה הודאה תחילה וסוף, תחילה נודה לך ובסוף ועל כולם . י"י אלהינו אנו מודים לך. ואמר רבינו הגאון זצ׳ דלישנא דייקא מפומא דרבואתא רב אבא בשלש מקומות, חדא הא, אידך בהאשה שנפלו לה נכסים רב אבא אמר שאלתי את רב אבא אמר שאלתי את סמכוס, ובשבת כר' אליעזר אם לא הביא הכלי, רב אבא אמר הטבילה ואחר כך ילדה זה הוא יליד בית ילדה זה הוא יליד בית שנמול לשמנה. וכל מי שלא שנהול לשמנה, דכל מי שלא אמר הודאה הרי זה מגונה. וכל מי שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה ברית ותורה והקדים ברית לתורה בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו. וכל מי שלא אמר מלכות בית דויד בבונה ירושלים לא יצא. אסיקנה אין חותמין בשתים חוץ [מ]מקדש השבת וישראל וראשי חדשים. ומותבינן וו שים. ומווביכן והא חתמינן על הארץ ועל המזון. ומשנינן ארץ שמוציאה מזון, כלומר אחת היא. וכן על הארץ ועל הפירות ארץ שמוציאה פירות. ואפילו פתח רחם על ברב (זירא) דלא הוה אמר לא ברית שאינה [בנשים] ולא מלכות ולא תורה ולא מלכות ולא תורה שאינה לא בנשים ולא בעבדים, ומהניה רב ששת לחוטמיה עליה בי חיויא. אמר ליה ר' זירה לרב חיסדא שבקת לכולהו תנאיי

ופירש בתלמוד ארץ ישראל היא שבקריכות הוגמה. ילכולהו אמוראי וע[בדת כרב]. רב פפא אמר צריכה שתי מלכיות לבר מדידה. תקינו לומר שתי מלכיות בהטוב, והמה אחת אם היתה ברכה סמוכה לחברתה כגון קרית שמע ותפלה אין פותחין בהן בברוך. הדר יתיב וקאמר טעה ולא הזכיר של ראש הדשים לעמו ישראל לוכרון: